

Tostoraman'dan Yayazula'ya: Gruffalo'nun Türkçedeki Sessel Yolculuğu

From Tostoraman to Yayazula: Aural Journey of the Gruffalo in Turkish

Araştırma/Research

Özüm ARZIK-ERZURUMLU

Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Atlas Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim Tercümanlık, ozum.erzurumlu@atlas.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6515-0558

ÖZET

Julia Donaldson'ın ödüllü kitabı *The Gruffalo* telif haklarının bir yayınevinden başka bir yayınevine geçmesi ile kısa süre içinde Türkçeye iki kez çevrilmiştir. Dolayısıyla, kitaba adını veren Gruffalo karakteri önce Tostoraman olarak çevrilmiş, ikinci çeviride Yayazula'ya evrilmiştir. Çalışma, bu bilgiler ışığında aynı kaynak metnin iki çevirisini sesSEL birimler karşılaştırmaktadır. Çalışma böylece iki çevirmenin/yayınevinin kullandıkları sesSEL özelliklerin çeviri stratejilerini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Betimleyici nitelikteki çalışmada, sesSEL unsurlar olarak uyaklar, ses benzeşmeleri, ses yinelemeleri, ikilemeler ve okuyucunun ses kullanımını belirleyen bir öge olması itibarıyla kullanılan yazı tipi, harflerin yazılışı incelenmiştir. Tostoraman'ın ses benzeşmelerine ve uyak kullanımına daha fazla önem vererek, yazı tipini kaynak metinde olduğu gibi tutarak kaynak metindeki işleve daha fazla yaklaştığı saptanmıştır. Çalışmada aynı metnin farklı çevirilerinde sesSEL öğelerin çevrilmesinde kullanılan stratejiler ve bunların etkileri incelenerek çocuk yazını çevirisine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: çocuk yazını, çeviri, yeniden çeviri, sesSEL özellikler, J. Donaldson.

ABSTRACT

Julia Donaldson's award-winning book *The Gruffalo* was translated into Turkish twice within a short span of time due to the transfer of the publishing rights from one publishing house to another. Gruffalo, the title given to the book and the main character of the book, translated as Tostoraman in the first translation evolved into Yayazula with this change. It is against this background that the paper attempts to examine the sound related translating strategies of the same source text. By comparing the two translations with the source text and with each other, the paper attempts to reveal the strategies resorted to by the two translations/translators/publishing houses. The paper argues that Tostoraman creates the effect aimed to be created in the source culture through attaching more importance on the use of

sounds, rhyme, alliteration and the fonts. It is hoped that the paper contributes to the retranslation studies in children's literature by shedding light on the strategies, and effects of the different translations.

Keywords: children's literature, translation, retranslation, rhyme, J. Donaldson.

1. Giriş

Çocuk yazını çevirisi asimetrik ilişkilerden etkilenmekte, yetişkinlerin çocuklar için neyin iyi, doğru, faydalı olduğuna yönelik görüşleri doğrultusunda şekillenmektedir (O'Sullivan, 2003, 2013; Shavit, 1986). Aynı zamanda, pazar mekanizmaları da çeviriyi etkilemekte, çeviriyi yayımlayan yayınevinin görüşü, çevirmenin çocuğa yönelik kendi algısı çevirinin şekillenmesinde belirleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Frank, 2007; Oittinen vd., 2018; O'Sullivan, 2005). Bu makalede, amaç çocuk çevirisinin nasıl yapılabileceğine yönelik yönergeler ya da stratejiler sunmak değil; betimleyici bir bakış açısı ile Türkçedeki adları Tostoraman'dan Yayazula'ya uzanan/değişen/evirilen/değiştirilen *The Gruffalo*'nun yolculuğunu incelemektir. Axel Scheffler tarafından çizimleri yapılan Julia Donaldson'un yazdığı *The Gruffalo* adlı kitap öncelikle Popcore yayınları tarafından Yıldırım Türker tarafından Türkçeye çevrilmiş, ardından kitabın telif haklarının Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na geçmesiyle Yayazula adını alarak Ali Berktaş tarafından çevrilmiştir.

Burada yeniden çeviri bağlamında *The Gruffalo*'nun bu iki çevirisinin seçilmesinin nedeni iki çeviri arasındaki farklılıklara ve bunların sonuçlarına dikkat çekmektir. *The Gruffalo*'nun seçilmesi ise Axel Scheffler'in çizimlerini yaptığı Julia Donaldson'ın yazdığı kitaplardan Türkçeye çevrilenler arasında en popüler olmasından kaynaklanmaktadır. Hatta, *The Gruffalo*, Donaldson ve Scheffler'in dünya çapında da en popüler eseridir. *The Gruffalo*, 12 Ocak 2021 itibarıyla 105 dile ve lehçeye çevrilmiştir. Çevirileri İsveç ve Almanya'da ünlü yazarlar ve şairler üstlenmiştir. Tüm dünyada 17 milyon 700 bin nüshası satılmış ve Küçük Prens'ten sonra en fazla dile çevrilen çocuk kitabı olmuştur.¹ *The Gruffalo*'ya dünya çapında gösterilen bu ilgi göz önünde bulundurulduğunda eserin iki çevirisinin ses unsurlarının karşılaştırılmasının çocuk yazını çevirisinde uygulanabilecek stratejileri betimleyici bir yaklaşımla değerlendirme açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada, Donaldson-Scheffler iş birliğinden doğan diğer kitapların çevirileri incelenmeyecek, *The Gruffalo*'ya odaklanılacaktır. Bu bağlamda başka kitaplar da yeniden çevirilmiştir.

Kaynak metin ve çeviri metinlerin karşılaştırılmasında, örnekler çalışmanın çıktığı dilde tutulacak, metin Türkçe yazıldığı için çeviri yapılmayacaktır. *The Gruffalo*, Tostoraman ve Yayazula'nın çeviri örnekleri ışığında sessel çeviri stratejileri ve işlevleri

¹ Chandler, M. (2021, 21 Ocak). MCB holds online celebration as the Gruffalo racks up 105 translations. Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <https://www.thebookseller.com/news/mcb-celebrates-105-translations-gruffalo-1234197>

incelenecek ve karşılaştırılacaktır. Araştırma, esas araştırma sorusu olan *The Gruffalo* Tostoraman'a ardından Yayazula'ya geçerken ses boyutunda neler kazandı neler kaybetti?" çerçevesinde şekillendirilmiştir.

Çalışmada, öncelikle çocuk yazını ve çevirisinin, yeniden çevirinin özellikleri incelenecektir. Ardından, kaynak metin ve Donaldson'un biçemi değerlendirilecektir. Analiz kısmında iki çeviri karşılaştırılarak incelenecektir ve çeviride sesler öğelerin çevrilmesinde alınan kararlar ve bunların olası sonuçları değerlendirilecektir.

2. Çocuk Yazınında Sessel Öğeler ve Yeniden Çeviri

Çocuk yazınının pek çok tanımı yapılmış olmakla birlikte, bu çalışmada ise çocuk yazını Oittinen'in (2000) tanımı doğrultusunda çocuklar için kitaplar veya çocuklar tarafından okunan kitapların birleşimi şeklinde kullanılacaktır.

Çocuk yazını, çoğul dizge kuramına göre değerlendirildiğinde merkezde yer almadığı, saygın görülen bir dizgeye girmediği ve edebiyat sisteminin kendi kuramını gerektiren ayrı bir katmanı olması gerektiği ortaya konulmuştur (Shavit, 1986). Çocuk yazınının, yetişkin edebiyatından farklı olarak kendi pazarlama, basım, kütüphane, öğretim, eleştiri faaliyetleri vardır. Hatta, çocuk yazınında, metinsel özelliklerden öte, işin içinde yer alan oyuncular ve bu oyuncuların eylemleri esas etmenlerdir. Örneğin, çocuklar için hangi metinlerin uygun olduğuna, hangi metinlerin telif hakkının edinileceğine, bunda hangi etmenlerin rol oynadığına, hangi metinlerin çevrileceğine veya yeniden çevrileceğine, telif haklarının hangi yayınevine devredileceğine işte hep bu oyuncular, yani yayın evleri, çevirmenler, editörler, kütüphaneciler, kitapçılar, dağıtımıcılar ve son kertede hangi kitapların tercih edilip okunacağına – en azından belli bir yaşa kadar- ebeveynler karar verir (Oittinen, 2003; O'Sullivan, 2005). Tüm bu güç ilişkileri, sistemsel farklılıklar literatürde "asimetrik güç ilişkileri" kavramının sıklıkla kullanılmasına neden olmuştur (Erten, 2011; Karadağ, 2018; Oittinen vd., 2018; Van Coillie & Mccartin, 2020). Shavit asimetrik güç ilişkileri kavramından yola çıkarak çocuk yazını metinlerini kararsız metinler (*ambivalent texts*) olarak nitelendirmiştir. Yani metinler bir sisteme, çocuk yazınına aittir ancak başka sistemin, yetişkin edebiyatının oyuncuları tarafından okunmaktadır (Shavit, 1986, s. 37).

Tam da bu noktadan değerlendirildiğinde, yani yetişkinlerin çocuklara okuduğu eserler dizisi olarak, çocuk yazını, yetişkinlerin öne sürdüğü eğlenme ve bilgilendirme hedeflerini sağlamanın yanı sıra aynı zamanda bir performanstır (Oittinen, 2000). Resimli kitaplar veya hikayeler yetişkinler tarafından çocuklara jestler, mimikler, ritim, ses efektleri ve karşılıklı etkileşim, kitap/resim üzerine konuşma için bırakılan boşluklar eşliğinde okunur. Böylece, aslında kitap, üzerine performans sergilenen, sohbet edinilen, birlikte düşünülen, irdelenen, incelenen, değerlendirilen, sonuca varılan bir araç haline dönüşür. Bu performansın bir boyutu da çocuk kitaplarının, özellikle erken yaşlardaki çocuklar için yazılan kitapların resimli olmasıdır. Resimler ya da görseller hayal gücünü harekete geçirir, yazılı metne paralel üzerine çocuk ve yetişkinin birlikte konuşabileceği en az yazılı metin kadar önemli bir öğe oluşturur (Oittinen, 2000; Van coillie & Mccartin, 2020).

Sesli okumanın bir ögesi de harflerin yazım biçimi, kullanılan fontlar, tercih edilen yazım karakteridir çünkü harflerin farklı yazım biçimleri sesli okuyan kişiye sesini nasıl kullanacağı ve nasıl performans sergileyeceği konusunda ipuçları hatta yönergeler verir (Oittinen, 2003, s. 131). Yetişkinler, metnin tasarımı, harflerin kullanımı doğrultusunda entonasyonlarını, metnin tonunu, temposunu, durakları ve vurguyu ayarlar (O’Sullivan, 2005, s. 21). Dolayısıyla, bir görsel öge olarak metnin tasarımı, yani harflerin yazım biçimi, *italik*-yatık ya da *bold*-kalın harflerin kullanımı, büyük küçük harf kullanımı, konuşma dilinin kullanımını belirlemesi itibarıyla önem taşımaktadır (Oittinen, 2003). Oittinen, bu bakış açısından yola çıkarak çocuk kitaplarının sesli okunmasını yorumlama ve yeniden yaratı olarak değerlendirir (2000, s. 35). Dolayısıyla çocuk yazınında sesler, okunabilirliği ve eğlenceyi sağlaması ve çocuklara konuşmayı öğretmesi açısından önemlidir (Oittinen, 2003; Van Coillie & Mcmartin, 2020). Oittinen bu durumu, “metin yetişkinin dilinde yaşamalı, kaymalı ve tat vermelidir” şeklinde betimler hatta sesli okuyanın öyküden keyif alınmasına her şekilde katkıda bulunması gerektiğini savunur (2000, ss. 32-35).

Bu sessel öğelerin nasıl çevrileceği de çocuk yazınında tartışılan konulardan biridir. Lathey (2016, s. 99) özellikle çocuk yazınında söz oyunlarının uyarılma, telafi ve yaratıcılıkla çevrilebileceğini belirtmiştir. Lathey, hatta, çevirmenin yayıncılık normlarına uymak amaçlı ve çocukların anlamasında yardımcı olmak için bazı bölümleri yeniden yazabileceğini, silebileceğini veya yeniden ekleyebileceğini belirtir (2016, s. 23). Oittinen’e göre (2003) de resimli çocuk kitaplarını çevirmek yalnızca sesle görseller arasındaki ilişkiyi değil aynı zamanda sesli okuma ve çocukluk imgesi gibi unsurları da içerir. Resimli çocuk kitaplarında metin hem kelimelerden hem de resimlerden oluştuğu için çeviride bu uyumun da göz önünde bulundurulması gerekir. Dilbilimsel normlar ve kaynak dil ile erek dil arasındaki yapı farklılıklarının da çeviri edimini ve çevirmeni zorlayan etkenler olduğunu unutmamak gerekir (Kansu Yetkiner, 2010).

Yeniden çeviriye bakılacak olursa, Pym (2014, s. 83) yeniden çeviriye aktif ve pasif yeniden çeviri olarak ikiye ayırır: aktif yeniden çeviride aynı kültürel bağlam paylaşılırken, pasif yeniden çeviriler farklı zamanlarda ve bağlamlarda icra edilen çevirilerdir. Pym, aktif yeniden çevirinin doğasına ve işleyiş biçimine yönelik daha iyi içgörü sağladığını iddia eder. Koskinen ve Paloposki (2010) yeniden çeviride çevirmenler ve editörler de dahil olmak üzere farklı oyuncuların varlığına dikkat çeker. Yeniden çevirinin dilbilimsel, estetik, kültürel, ideolojik, ekonomik, pratik ve kendine özgü nedenlerden kaynaklanabildiğine dikkat çeker. Desmidt (2009) de yeniden çeviriye yönlendiren unsurları edebi, pedagojik ve ekonomik normlar olarak nitelendirmiştir. Yeniden çeviride önemli bir unsur da çevirmenin önceki çeviriden haberdar olup olmadığıdır. Venuti çevirmenin stratejilerinin önceki çeviriye geçme ya da onun yerini alma doğrultusunda şekilleneceğinin altını çizer (2004, s. 25). Nitekim Türkiye’de son yıllarda yeniden çevirinin arttığı gözlemlenmiştir. Berk Albachten ve Tahir Gürçağlar (2019, s. 225) Türkiye’de yeniden çevirinin 2000’lerde artmasının ideolojik, ekonomik ve pazarlama, hukuk ve telif hakları ilintili nedenleri olduğuna dikkat çekmiştir.

Çocuk edebiyatında yeniden çeviriye bakıldığında, Du Nour’un (1995) 70 yıllık bir dönemde İbrance ‘ye yeniden çevrilen çocuk kitaplarını incelediği çalışma

önemlidir. Du Nour, yeniden yapılan çevirilerde değişen tarih, kültürel ve dilbilimsel durum çerçevesinde çeviri normlarının da değiştiğini ortaya koymuştur. Çalışmada, çocuk yazınındaki yeniden çevirilerinde önceki çevirilerle karşılaştırıldığında nitelikli edebiyat biçiminin azaldığı ve güncel dilbilimsel normlara uyum sağlamanın önem kazandığı, dolayısıyla eserlerin daha “okunabilir” kılındığı ortaya çıkmıştır. Bu değişimin ana etmeninin ise İbranice’de ilk çevirilerin ideolojik bakış açısıyla ikinci çevirilerin ise “ticari” bakış açısıyla yapılmasından kaynaklandığını savunur (Du Nour, 1995, s. 330). Çevirilerin ticari yaklaşımlarla şekillendirilmesi sonucu yeni normlar ortaya konmuştur. Özellikle yeni çevirilerin “okunabilir” ve “genç okuyucular için çekici” olmasına odaklanılmıştır (Du Nour, 1995). Dolayısıyla, yeniden çevirilerde eyleyicilerin (yayınevi, çevirmen, editör) gücü, çocuk yazınına yaklaşımı çeviriye belirleyen etmenler olarak ön plana çıkmaktadır.

Yetişkinler ve sahip oldukları güç ilişkileri sonucu, İngiliz yazar Julia Donaldson’ın *The Gruffalo* adlı kitabı kısa bir aralıkla çocuklara hem “Tostoraman” hem “Yayazula” olarak tanıtılmıştır. Okul öncesi resimli çocuk kitapları yazarı Donaldson’ın kitaplarının basıldığı yayınevi değiştiğinde çevirmen de değişmiş ve kitaplar yeniden çevrilmiştir. Bir sonraki bölümde öncelikle Julia Donaldson’ın *The Gruffalo* adlı eseri tanıtılacak, ardından iki çeviri kaynak metin ile karşılaştırılarak sessel öğeler açısından incelenecektir.

2. Julia Donaldson ve *The Gruffalo*

2.1. Julia Donaldson

Julia Donaldson, İngiltere’de çocuk yazını alanındaki en önemli yazarlardan biridir. Kitaplarının popülerliği o kadar çok artmıştır ki BBC bazı kitaplarını çizgi film haline getirmiş, kitapları İngiltere’de sahnede oynanmıştır. 210’dan fazla kitabı bulunan yazar, Bristol Üniversitesi’nden Drama ve Fransız dili ve edebiyatı mezunudur. Sadece İngiltere’de her 11 saniyede bir Donaldson kitabı satılmaktadır.² Donaldson, önceleri çocuk kanalları için şarkılar yazarken daha sonra çocuk kitapları yazmaya karar vermiştir. Donaldson’un bu geçişte zaten şarkılardan aşına olduğu ses öğelerini çocuk kitaplarına taşıdığı iddia edilebilir. Donaldson kitaplarında lirik, uyaklı dizeler, şiirsel bir dil tercih eder. Sessel öğeler o kadar baskındır ki, Donaldson, 1991’de yayınevinin ilk kitabına pek ilgi göstermemesinin nedenini uyaklı dilinin başka dillere çevrilmesinin zor olması olarak değerlendirir. Kitapları ortalama 32 sayfadan oluşmakta, her kitapta 1000’den az kelime kullanılmaktadır. Yazar, kitaplarında halk hikayelerinden, şiirlerden ve okurlarından ilham alır. Ona göre resimli kitaplar, roman değildir; daha çok şarkı gibidir. Kısa olmaları itibarıyla yapıları önemlidir. Bu amaçla, mükemmel sese ulaşana kadar taslaklarını revize eder. Vezin bulmak, metne ritim vermek, okunabilirliği sağlamak onun için önemlidir. Kitaplarında soğukkanlılık, empati ve mizah yoğundur.

² Franklin-Wallis, O. (2020, 17 Aralık). How Julia Donaldson Conquered the World, one Rhyme at a Time, Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <https://www.theguardian.com/news/2020/dec/17/julia-donaldson-conquered-world-one-rhyme-at-a-time-childrens-literature-gruffalo>

Donaldson, çoğunlukla iyilerin kazandığı, iyiliğin hâkim olduğu, büyüdü bir dünya sunar okurlarına. Birlikte mücadele, iyiliğin gücü, zekanın önemi vurgulanır. Ancak bu dünya sosyal mesaj yoluyla değil mizahla kurulur. Nitekim, yazar, çocuk kitaplarının bilgilendirme amaçlı kullanılmasına karşıdır. Donaldson'ın kitaplarında çocukların faydasından ziyade, eğlenmeleri amaçlanır. Kitaplarında gerçek tehlikeler olur, karakterler her zaman doğru şeyi yapmaz ancak zeki kahraman her zaman kötü kahramanı yener, cesur hayvanlar eve dönmek için bir yolunu bulur. Bu kitaplar yoluyla çocuklar fantezi dünyasına girer, kahramanlar ile yaratıklar arasındaki farkı keşfeder ve dönüştürürler.³

2.2. The Gruffalo ve Çevirileri

The Gruffalo, Axel Scheffler'in resimlediği ormanda yürüyüş yapan bir farenin ve hayali yaratık Gruffalo'nun öyküsünü anlatan resimli bir çocuk kitabıdır. Donaldson, hikâyeyi, bir kız çocuğunun bir kaplanı, kendisinin ormanın kraliçesi olduğuna inandırarak uzaklaştırmasını konu edinen bir Çin öyküsünden ilham alarak yazmıştır. Donaldson, kaplandan kafiye çıkartamayınca kahramanı canavar olan bir kitap yazmaya karar vermiştir. Canavarın görünümünü de adı ile kafiye yapması amacıyla şekillenmiş, "toes" "nose"- "back" "black"- "purple" "prickles" kafiye amaçlanarak Gruffalo'nun görünümünün parçası haline gelmiştir. Kitapta sesler, kelime tekrarları ön plana çıkmaktadır. Örneğin, metinde deep dark- terrible tusks- terrible teeth- tea in my treetop- knobly knees- purple prickles- hear a hiss- hear a hoot- gibi pek çok aliterasyon yer almaktadır. Metinde pek çok kelime tekrarı vardır. Meara (2016) *The Gruffalo*'nun 692 kelimedenden oluştuğunu ancak bunun toplam 182 kelime türüne tekabül ettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, metni kelime ağları açısından incelediğinde, kelimeler arasında toplam 1166 bağlantı olduğu sonucuna varmıştır (Meara, 2016, s. 194).

The Gruffalo'nun konusuna bakıldığında, kitap iki bölüm olarak okunabilir. İlk bölümde, bir fare, baykuş, tilki ve yılanla karşılaşmakta ve onlara yem olmamak için *The Gruffalo* adlı bir yaratıktan söz etmekte, onu betimlemekte ve Gruffalo'nun birazdan gelip onları yiyeceğini söyleyerek onları korkutmaktadır. İkinci bölümde, tam da betimlediği yaratığı *The Gruffalo*'yu karşısında gören fare, bu sefer de Gruffalo'ya yem olmamak için onu ormanda bir yolculuğa çıkarmakta; yine baykuş, tilki ve yılan ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretlerde, sırasıyla baykuş, yılan ve tilki Gruffalo'dan korkup kaçarlarken Gruffalo bu hayvanların fareden kaçtığını düşünmektedir. Ziyaret bitip de Gruffalo ve fare yalnız kaldığında bu sefer fare Gruffalo'yu yiyeceğini söyleyerek tehdit etmekte, Gruffalo da kaçıp gitmektedir. Dolayısıyla, farenin zekasını kullanarak ormandaki hiyerarşiyi nasıl tersine çevirdiği, hayvanlara yem olmaktan nasıl kurtulduğu anlatılmaktadır. Kitap, hayvanların bakış açıları doğrultusunda olayları farklı

³ (<https://www.juliadonaldson.co.uk> internet sitesinden ve Franklin-Wallis, O. 2020, 17 Aralık. How Julia Donaldson Conquered the World, one Rhyme at a Time, <https://www.theguardian.com/news/2020/dec/17/julia-donaldson-conquered-world-one-rhyme-at-a-time-childrens-literature-gruffalo> sitelerinden derlenmiştir.)

yorumlamaları ve farklı göstermeleri itibariyle ebeveynlere, çocuklarla üzerine konuşabilecekleri eşsiz malzemeler sunmaktadır.

The Gruffalo, ilk kez 1999'da Macmillan Publishers tarafından yayımlanmıştır. Dünya çapında 13 milyondan fazla basılan, 50'den fazla dile çevrilen kitap, Birleşik Krallık ve Amerika'da oyunlaştırılmış hatta Oscar adaylığı olan kısa bir filmi çekilmiştir. Kitapta, 3-7 yaş arası okurlar hedeflenmekte, ses tekrarlarına bolca yer verilmektedir. Kitabın gördüğü ilgi karşısında, 2004'te devam kitabı niteliğinde olan *The Gruffalo's Child* yayımlanmıştır. *The Gruffalo*, 2005 *British Book Awards* tarafından en iyi çocuk kitabı seçilmiştir. İngiltere'nin farklı bölgelerinde ormanlarda *The Gruffalo* parkuru yapılmıştır. *The Gruffalo*'nın çocuklara farklı aktiviteler sunulan bir internet sitesi de bulunmaktadır.

Donaldson'a göre, *The Gruffalo* farklı ülkelerde farklı yaklaşımlarla çevrilmiştir. Örneğin, *The Gruffalo*, İsveç ve Almanya'da ünlü yazarlar ve şairler tarafından çevrilmiştir. Ancak kitabın yazarı Donaldson'a göre, bazı ülkelerde, bir zarfın arkasına bir şeyler çiziktirilmiş gibi arkasında uyak ve mantık olmaksızın çeviri yapılmıştır.⁴ Sessel öğelere önem veren bir yazar olarak Donaldson, uyağın ve yerelleştirmenin yani o kültürün o ülkenin *The Gruffalo*'sunu yaratmanın önemini vurgulamıştır. Hatta, Donaldson, bir başka eserinin *The Snail And The Whale*'in çevirisinin imkânsız olduğunu düşündüğünü de paylaşmıştır.

Donaldson, Türk yazınına Popcore yayınevinin bastığı Yıldırım Türker'in çevirdiği kitaplar ile kazandırılmıştır. *The Gruffalo*'nun yanı sıra yine Donaldson ve Scheffler iş birliğinin eseri olan *The Gruffalo's Child*, *The Snail and The Whale*, *The Smartest Giant in Town*, *The Room on the Broom* ve *A Squash and a Squeeze* adlı kitaplar da Türker tarafından çevrilmiştir. Ardından, kitapların telif hakları Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na geçmiş ve gerek çevirmenler gerek çeviri stratejileri farklılaşarak kitaplar tekrar çevrilmişlerdir. Bu kez, Ali Berktaş, Nevin Avan Özdemir ve Sevgi Atlıhan kitapları çevirmişlerdir. Dolayısıyla, önce 2007 yılında Popcore yayınevi tarafından Yıldırım Türker çevirisiyle Türkçeye kazandırılan kitaplar, 2015 yılında yayınevi ve çevirmenin değişmesiyle farklı başlıklarda yayımlanmaya başlanmıştır. Kitapların isimleri de yayınevi ve çevirmen kararları ve stratejileri sonucu değiştirilmiştir.

Tablo 1

Donaldson & Scheffler ikilisinin yeniden çevrilen kitapları

Kitabın Original Adı	İlk Çeviri (Popcore Yayınları)	İkinci Çeviri (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları)
Room on the Broom	Süpürgede Yer Var mı?	İyi Yürekli Cadı ve 4 Kafadar Minik Salyangoz Pepe ve Dev Balina
The Snail and the Whale	Salyangoz ile Balina	Zeze
The Smartest Giant	Kasabanın En Şık Devi	İyi Yürekli Dev Memo

⁴ Greenaway, H. (2012, 5 Ağustos). Dinnae go down the woods today becasue the beastie's back... and he's Scottish, Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <https://www.dailyrecord.co.uk/special-features/book-club/the-gruffalo-has-been-translated-into-43-languages-1221569>

The Gruffalo'nun Yıldırım Türker'in Türkçeleştiren olarak adlandırıldığı ilk çevirisi bloglarda ve internet sitelerinde bolca övgü almıştır. Hatta, incelenen yazılarda çevirmenden ziyade "Türkçeleştiren" ya da "Yıldırım Türker'in Türkçesi" ifadesinin daha ziyade kullanıldığı tespit edilmiştir. Zaten kitabın kapağında da Yıldırım Türker, Türkçeleştiren olarak yer almıştır. Türker'in çevirisi kafiye ve uyumun kaybolmadığı gerekçesi ile sevilmiştir. Hatta, 20 binden fazla kişinin görüntülediği bir blog yazısında akıcılığına vurgu yapılarak "Kitabı Türkçeleştiren Yıldırım Türker'in de hakkını vermek lazım. Harika bir çeviri olmuş" şeklinde nitelendirilmiştir.⁵ Kırmızı Kedi yayınevi "Yıldırım Türker'in keyifli çevirisiyle piyasada" ifadesini kullanmış, bir başka blog çeviriyi "nefis" olarak nitelendirmiştir.⁶ Çevirinin beğenilmesini sağlayan etmen ses unsurlarının çevirisinde gösterilen ustalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir gazetede, "Çocuk kitaplarının üstadı Julia Donaldson'un yazdığı ve diğer bir üstat Axel Scheffler'in çizgileriyle hayat bulan kitabın Türkçe çevirisi Yıldırım Türker'e ait. Bu da yazdığı hikâyeleri, çocukların pek sevdiği kâfiye ve ritimlerle süsleyen Donaldson'un dilimize çevrilen halinin de bu süslerden nasibini aldığı anlamına geliyor" yorumu yapılmıştır.⁷ Yine bir başka blogta hikâyenin kafiyeli dili övülmüştür. "Tostoraman'ı dinlemesi de okuması da hiç zor değil" ifadesi kullanılmıştır.⁸ Bir köşe yazısında da yine kafiyeli dilinden dolayı çeviri eğlenceli bulunmuş, "Çocukların en anlayabileceği dil olan manzume mi deniyor ya, adı ne onun, hani kafiyeli yazılıyor ya, onun gibi çevirmiş Yıldırım Türker" şeklinde betimlenmiştir.⁹ Yine aynı blogta Türker'in seçtiği başlık Tostoraman "afilli" olarak adlandırılmıştır. Popcore Yayınevi de çevirisi iyi olmayan kitapların bir kenara bırakıldığından yola çıkarak çeviriye büyük önem atfettiklerini belirtmektedir.¹⁰

Ülkemizde Donaldson & Scheffler ikilisinin eserleri üzerine akademik çalışmalar da yapılmıştır. Dinçkan (2017) "Değnek Adam" olarak çevrilen *Stick Man*, "Pırtık Kedi" olarak çevrilen *Tabby MacTat* ve "Uçan Süpürge İyi Yürekli Cadı ve 4 Kafadar" olarak çevrilen *Room on the Broom* adlı eserlerin de sessel özelliklerinin (uyak, ölçü, yineleme, ünlem, ses benzerliği, uydurma sözcükler) aktarılmasında

⁵ Farenin fendi Tostoraman'ı Yendi, (2010, 24 Şubat). Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <http://www.birdolapkitap.com/2010/02/24/farenin-fendi-tostoramani-yendi/>

⁶ Zülal, A. (2016, 17 Mayıs) Fare Küçük ama Kendisini Koruyabilir. Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <https://resimlicocukkitaplari.wordpress.com/2016/05/17/yayazula/>;
<https://www.kirmizikedi.com/kitap/urun/58ee57006fb5403881dee52423f402fd>

⁷ Çeliktaban, D. (2016, 20 Nisan). Tostoraman Minik fare tehlikeli hayvanların hakkından geliyor. Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <https://hthayat.haberturk.com/anne-baba/cocuk-kitaplari/haber/1020159-tostoraman>

⁸ Aktaş, U. (2013, 26 Temmuz). Minik Fare Tostoraman. Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <https://haritametoddefteri.wordpress.com/2013/07/26/minik-fare-tostoraman/>

⁹ Şen, A. (2007, 13 Ekim). Hayat Bilgisi P. Mağden. Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayca-sen/hayat-bilgisi-p-magden-867585/>

¹⁰ Saylağ, T. (2008, 9 Temmuz). Popcore Yayınlarını Israrla Kitapçınızdan İsteyiniz! Salom. Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-69084-popcore_yayinlarini_israrla_kitapcinizdan_isteyiniz.html

çevirmenlerin uyguladıkları yöntemleri incelemiştir. Çalışmada, Ali Berktaş'ın çevirisini üstlendiği eserlerde, sesel zenginliğin eklem ve telafi yöntemlerinin kullanımıyla verilmeye çalışıldığı, Nevin Avan Özdemir'in ise, sanatsal ve rastgele seçimler yaptığı sık yinelenen kalıpların önemini erek metinde gözetmediği sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada ise, *The Gruffalo* ve Türkçe çevirilerinin tanıtılmasının ardından yöntem betimlenecek ve örnekler eşliğinde sesel öğelerin çevirisi incelenecektir.

3. Yöntem

Çalışmada, çevirilerden örnekler ışığında sesel öğelerin çevrilmesinde başvuru olan çevirmen stratejileri ve olası gerekçeleri incelenecektir. Betimleyici nitelikteki bu çalışmada, kaynak metin iki farklı çeviri ile sesel öğeler açısından karşılaştırılacak ve çevirmenlerin farklı stratejileri ve olası sonuçları gerekçeler ve kısıtlamalar doğrultusunda erek kültür ve dil de göz önünde tutularak değerlendirilecektir.

Eserin yeniden çevrilmesinde sesel öğelerin yeri, yöntem ayrıntıları/farklılıkları ve bunların sonuçları tartışılacaktır. Amaç, kaynağı aynı olan eseri Tostoraman olarak okuyan/dinleyen çocuklarla Yayazula olarak dinleyen çocukların okunabilirlik açısından benzer metinlerle karşılaşp karşılaşmadıklarını, sesel öğelerin hangi kısıtlamalar doğrultusunda nasıl çevrildiğini ve bu kararların sonuçlarını ortaya koymaktır. Bu amaçla, erek metinler kaynak metinle karşılaştırılacak, değişiklikler belgelenecektir.

4. Bulgular

Kaynak metin erek metinlerle sesel öğeler açısından karşılaştırılmış ve bulgular eser adı, özel isimler, ses tekrarları ve yazı tipi olarak dört gruba ayrılmıştır.

4.1 Eser Adı

Başlıklar, kitap tanıtım yazıları ve kapaklar Frank'a göre, kitabın dışı ile içi arasındaki geçiş alanlarıdır, pazar ile okuma arasındaki alandır (2007, s. 73). Bu ifadeden yola çıkarak, çocuk/yetişkin olurların ve dinleyicilerin başlık aracılığıyla hikâyeye çekildiği iddia edilebilir.

Eser adlarının oluşturulmasında, çocuk yazınında eserin yapısal ve biçimsel özelliklerinin göz önünde tutulması kaygısı güdülse de eser adları ticari kaygılar sonucu da şekillendirilebilir. Nitekim, orijinal adı *The Gruffalo* olan eser yayınevinin değişmesi ile birlikte Tostoraman'dan Yayazula'ya evirilmiştir. Başlığın özgün adı çevirmenin çeviri stratejisi doğrultusunda değiştirilmiştir. Kaynak metnin erek metinlerle karşılaştırılması sonucu çevirmenlerin bu değişikliği, içeriğin esas kahramanının adı ile kafiye yapması amacı doğrultusunda yaptığı saptanmıştır. Ancak bu saptamaya öncelikle kaynak metnin adının nasıl ortaya çıktığından yola çıkılarak varılmıştır. Dolayısıyla öncelikle kaynak metnin oluşturulma biçimini incelemek yerinde olacaktır.

Donaldson, esere adını veren ana karakterin adını *The Gruffalo* olarak seçilmesinin nedenini “Silly old Fox didn’t you know” ile “There’s no such thing as a Gruffalo” dizesinin art arda gelmesi ve kafiyeli olması olarak açıklamıştır.¹¹ Yapılan incelemede, Erek metin 1 ve 2’nin de aynı amaçla yola çıktığı, tam da aynı dizelerde uyak olması için bu isimlerin tercih edildiği saptanmıştır.

Örnek 1

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Erek metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Erek metin 2 (2015, Ali Berktaş)
A <i>gruffalo</i> ? What’s a <i>gruffalo</i> ?	“ <i>Tostoraman</i> mı? Kimmiş bu <i>Tostoraman</i> ?”	“ Yayazula mı? Hoppala! Neymiş bakayım bu yayazula?
A <i>gruffalo</i> ! Why didn’t you know?	“Bilmiyor musun? Tanıştırıyorum o zaman.”	“ Şaka yapıyorsun değil mi? Gerçekten yayazulayı duymadın mı daha? ”

“Gruffalo” ve “know” kelimelerinde o sesinin uyak yapması gibi, “tostoraman”, “zaman” ile, “yayazula”, “daha” ile uyaklıdır (aa). Kaynak metinde o sesi (“gruffalo”- “gruffalo”- “gruffalo”- “know”) duyulurken erek metin 1’de bu ses m olarak düzenlenmiştir (“tostoraman”- “kimmiş”- “tostoraman”- “bilmiyor musun”- “zaman”). Hatta “m” ve “n” harflerinde de ses benzeşmesi yaratılmıştır (“tostoraman”- “tostoraman”- “musun”- “zaman”). Erek metin 2’de ise “a” sesi ilk dizede duyulurken (“yayazula”-“hoppala”- “bakayım”- “yayazula”) ikinci dizede birden kesintiye uğramaktadır. Sanki çevirmen sessel öğelere önem verirken birden odak noktasını kaydırmakta, “şaka yapıyorsun değil mi” diyerek erek dilde günlük hayatta çok kullanılan bir ifadeye yer vererek metni çocuklara yakınlaştırmaya çalışmaktadır. Ancak işte tam da bu noktada, amacın aniden değişimiyle birlikte sessel öğelerden ödün vermekte, ilk dize ile ikinci dize arasında amaç farklılığı bulunmaktadır. Her ne kadar “yayazula” ve “daha” arasında ses benzeşmeleri bulunsa da “şaka yapıyorsun değil mi” cümlesinin araya girmesi seslerin dildeki akışını kesintiye uğratmaktadır. Dolayısıyla, iki çevirmenin de tam da kaynak metinde kitaba adını veren Gruffalo kelimesinin oluşturulmasına benzer bir yol izleyerek eserlere adını veren kahraman adını sessel öğeler yoluyla oluşturdukları iddia edilebilir. Ancak birinci çevirmen sessel öğeler özelinde kararlı bir tutum sergilerken ikinci çevirmen sessel öğeler noktasında tutarlılık sergilememektedir.

¹¹ Franklin- Wallis, O. (2020, 17 Aralık). How Julia Donaldson conquered the world, one rhyme at a time. Erişilen Tarih 16 Haziran 2021, <https://www.theguardian.com/news/2020/dec/17/julia-donaldson-conquered-world-one-rhyme-at-a-time-childrens-literature-gruffalo>

Nord, kurgu karakterlere isim bulmak için yazarların yeni, absürt, fantastik veya betimleyici isimler oluşturabildiklerini hatırlatır ancak yazarın bu eyleminin amaçsal olduğunun da altını çizer (Nord, 2003, s. 183). Nitekim Gruffalo absürt bir isim olarak amaçsallık doğrultusunda oluşturulmuştur. Benzer biçimde Tostoraman ve Yayazula'nın ortaya çıkışlarında kaynak metindeki amaçsallık korunmuştur.

4.2 Özel İsimler

Çocuk yazınında özel isimlerin çevrilmesi konusunda kabul edilmiş bir kural bulunmamakta ancak esas olarak metnin kaynak kültürdeki işlevinin erek kitle/okuyucular için korunması prensibi güdülmektedir (Nord, 2003, s. 184).

The Gruffalo adlı esere bakıldığında Gruffalo'nun kurgu bir karakter olarak özel isimle, diğer hayvanların ise kendi tür adlarıyla yer aldığı görülmektedir. Ancak bu karakterler bize öncelikle küçük harflerle tanıtıldıktan sonra bu hayvanlara hitap edildiğinde adlarının ilk harfleri büyük harfle verilmekte, yani özel isme dönüştürülmektedir. Örneğin yine aynı sayfada "It's terribly kind of you Fox, but no... I'm going to have lunch with a gruffalo" ifadesi yer almaktadır (vurgu yazara aittir).

Örnek 1

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Erek metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Erek metin 2 (2015, Ali Berktaş)
"It's terribly kind of you, Fox, but no--"	"Korkunç nazıksın Tilki, eksik olma."	Ah ne kadar nazıksın Tilki amca, gelemem ama
"I'm going to have lunch with a gruffalo."	"Ama yemek için sözüm var Tostoraman'a"	Çünkü yemek için söz verdim bir yayazulaya

Kaynak metinde ilk dizede Fox büyük harfle başlamış, Erek metin 1 ve 2'de de Tilki büyük harfle verilmiştir. İkinci dizede gruffalo'nun ilk harfi küçük harfle verilirken Erek metin 1'de büyük harfle, Erek metin 2'de küçük harfle verilmiştir.

Örnek 2

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Erek metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Erek metin 2 (2015, Ali Berktaş)
"Roasted fox! I'm off!" Fox said.	"Tilki fırında mı dedin? Ben almayayım."	"Tilki fırında mı? Aman bana müsaade! Biraz işim vardı..."
"Goodbye, little mouse", and away he sped.	"Hoşçakal farecik, ben geç kalmayayım."	Kendine iyi bak tatlı fare" dedi tilki ve tabanları yağladı.
"Silly old Fox! Doesn't he know, There's no such thing as a gruffalo?"	"Tilkideki beyin değil saman Benim uydurduğum biri Tostoraman"	"Şu saf tilkiye de bakın! Bilmiyor herhalde zavallı Dünyada yayazula diye bir

“Fox” kaynak metinde hitap amaçlı ya da vurgulama amaçlı kullanıldığında büyük harfle yazılmıştır. Bu durum Ereğ metin 1’de korunmuş, “Tilki” büyük harfle yazılmıştır. Ereğ metin 2’de ise küçük harfle yazılmıştır. Buna göre, Ereğ metin 2’yi okurken kaynak metininden farklı bir seslendirme, performans sergilenmesi ihtimali yüksektir.

Örnek 3

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Ereğ metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Ereğ metin 2 (2015, Ali Berktaş)
A gruffalo? What’s a gruffalo?”	“Tostoraman mı? Kimmiş bu Tostoraman?”	“Yayazula mı? Hoppala! Neymiş bakayım bu yayazula?”
“A gruffalo! Why, didn’t you know?”	“Bilmiyor musun? Tanıştırayım o zaman.”	“Şaka yapıyorsun değil mi? Gerçekten yayzulayı duymadın mı daha?”

Özel isimlerle ilgili bir diğer husus da yazı karakterleridir. Kaynak metinde gruffalo adı şaşkınlık içeren ifadeler içinde kullanıldığında yatık harfler ile (*italik*) ile yazılmıştır. Ancak bu durum Tostoraman’da korunurken Yayazula’da korunmamıştır. Buna göre, yatık harfle yazılma durumu okuyucunun “gruffalo” ya da “tostoraman”ı daha vurgulu, yazının geri kalanından daha farklı okunmasını sağlamaktadır. Yayazula’da ise yazı karakteri bu farklı okunma durumuna yol açmamaktadır.

Kaynak metinde hayvanlara bir isim verilmese de tür adlarına hitap edildiğinde ilk harfleri büyük tutularak özel isme dönüştürülmüştür. Ereğ metin 1, bu hitap ifadelerini, kaynak metindeki yazı tipine uygun vermiştir. Hatta, Tostoraman’ın özel isim olma durumu ilk harfi büyük harf yapılarak kaynak metne kıyasla daha çok vurgulanmıştır. Öte yandan, Ereğ metin 2’de yazı karakterleri aşağıda da inceleneceği üzere kaynak metinle uyumlu verilmemiş, tüm metin kalın (*bold*) karakterlerle yazılmıştır.

4.3 Ses Tekrarları ve Yazı Tipi

Donaldson’ın *The Gruffalo* adlı eseri ses tekrarları, uyuklar, ses benzeşmeleri, yansımali sözcükler ile dolu bir metindir. Dolayısıyla, bu öğelerin çevirisi bel kemiği konumundadır. Ayrıca, yazı tipi de okuyan kişinin nasıl okuyacağını göstermesi bakımından değerlendirilecektir. Aşağıda örnekler doğrultusunda iki çeviri örneği incelenecektir.

Örnek 1

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Ereğ metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Ereğ metin 2 (2015, Ali Berktaş)
--------------------------------------	--------------------------------------	----------------------------------

<i>A mouse took a stroll through the deep dark wood</i>	<i>Farenin biri ormanın kuytusunda</i>	Minik fındık faresi gezintiye çıktı
<i>A fox saw the mouse and the mouse looked good</i>	<i>gezmeye çıktı</i>	karanlık ormanın içinde
	<i>Fareciği gören tilkinin karnı acıktı</i>	Tilki gördü fareyi, Mmm, dedi, şunu indirsem mideye.

Dört satırdan oluşan bu açılış sayfası abcb şeklinde uyaklıdır. Aynı kafiye iki erek metinde de korunmuştur. Erek metin 1'de "çıkktı" ve "acıktı"; Erek metin 2'de "içinde" ve "mideye" kafiye yaratmıştır. Ayrıca dize sayıları da korunmuştur. İkinci satıra bakıldığında, "through the deep dark wood" un Erek metin 1'de "gezmeye çıktı" satırına, Erek metin 2'de "karanlık ormanın içinde" satırına denk geldiğinden yola çıkarsak Erek metin 2'nin daha çok satırdaki anlamı, Erek metin 1'in ise dizedeki anlamı çevirdiği iddia edilebilir. Erek metin 2'ye "mmm" ifadesinin eklenmesi de bir ses unsuru olarak görülebilir.

Bu örnekte kaynak dildeki okurlarda yaratılan dil lezzetinin, sessel unsurların erek dile ve okura uyarlandığı, metnin kaynak dildeki fonksiyonun erek dile aktarılmaya çalışıldığı söylenebilir. Ayrıca, bu örnekte biçimsel özelliklerin kullanımına yönelik ipuçları da vardır. Kaynak metinde yazı formatı olarak eğik yazı (*italik*) kullanılmıştır. Erek metin 1'de kaynak metindeki bu özellik korunurken Erek metin 2'de bu yazı formatı olarak kalın yazı (*bold*) tercih edilmiştir. Hatta tüm metin kalın (*bold*) harflerle yazılmıştır. Kaynak metinde ve Erek metin 1'de düz yazı ile eğik yazı arasındaki farkı gören metni sesli okuyan yetişkin, ses tonunu kullanılan yazı karakterine göre değiştirmekte, dolayısıyla metnin sessel özellikleri korunabilmektedir. Oysa bu durum, eğik yazı kullanımının metni sesli okuyanlara seslendirme konusunda yardımcı olması, yani entonasyon aracı olması, Erek metin 2'de görülmemektedir. Donaldson'ın kitaplarının seslendirilmesine verdiği önemden yola çıkacak olursak, yazı karakterinin korunması ya da değiştirilmesi de önemli bir ses öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine aynı açılış sayfasında ses benzeşmeleri ve uyaklarla dolu bir dörtlük daha yer almaktadır.

Örnek 2

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Erek metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Erek metin 2 (2015, Ali Berktaş)
Walk further into the deep dark wood	Ormanın kuytusunda ilerle ve gör neler oluyor	Karanlık ormanın içinde biraz daha ilerle,
and discover what happens when the	cin gibi bir fare karşılaştınca	takıl cin gibi zeki farenin peşine,
quick-thinking mouse comes face to face	baykuşla, yılanla bir de aç Tostoraman'la...	gör bak başına neler gelecek,

with an owl, a snake and a
hungry gruffalo...

**baykuşla, yılanla ve karnı
acıkmış**

**yayazula ile nasıl baş
edecek...**

Kaynak metin dört dizeden oluşurken erek metinlerin ikisi de beş dizeden oluşmaktadır. Kaynak metinde dize sonlarında uyak olmasa da her “walk”-“wood”; “deep”, “dark” “what”- “when”; “comes”- “face to face” gibi ses tekrarları vardır. İlk dizede “w” sesinin, ikinci dizede “wh” sesinin, üçüncü dizede “s” sesinin ve dördüncü dizede “o” sesinin tekrarı duyulmaktadır. Ayrıca, “deep dark wood” ifadesi dilde kayıp gitmekte, keyifle okunmaktadır.

Erek metin 1’de metin içi sesler kaynak metin kadar verilemese, “gör”- “oluyor”, “baykuşla”- “yılanla” kelimelerinde sesler tekrarlanmış ve bu ses uyumu kelime sonlarındaki uyaklarla sağlanmaya çalışılmıştır (a-b-c-c-c). Benzer biçimde Erek metin 2’de ses oyunları kafiye yoluyla karşılanmıştır (a-a-b-c-b). Son dizede kullanılan üç nokta iki erek metinde de karşımıza çıkmıştır. İki çevirmen de dilsel kısıtlamalardan dolayı ses tekrarlarını kaynak metin kadar yoğun yapamasa da bunu uyak ile karşılama yoluna gitmiştir. Ancak Erek metin 1, dilde daha çok kayan, daha kısa, net, söz oyunu bol bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, kaynak metinde “deep dark wood” kelimelerinde “d” sesi tekrar edilmiş, Erek metin 1’de bu “gör neler oluyor” kelimelerinde “r” harfinin tekrar edilmesi ile verilmeye çalışılmıştır.

Örnek 3

Kaynak metin (1999, Julia
Donaldson)

Erek metin 1 (2007, Yıldırım
Türker)

Erek metin 2 (2015, Ali
Berktaş)

On went the Mouse through
the deep dark wood.

Farecik orman kuytusunda
gezdi dolandı.

**Minik fındık faresi yürümeye
devam etti karanlık ormanın
içinde**

An owl saw the Mouse and
the Mouse looked good.

Onu gören baykuşun ağzı
sulandı.

**Baykuş gördü fareyi, mmm,
dedi, şunu indirsem mideye.**

Kaynak metinde özellikle “deep”-“dark”-“wood” kelimelerinde “d” sesi, “owl”- “Mouse”- “Mouse”- “look”- “good” kelimelerinde “o” sesi duyuluyor. Erek metin 1’de “gezdi”- “dolandı” ifadelerinde “d” sesi, “gören”- “baykuşun”- “sulandı” kelimelerinde ise “n” sesi benzeşiyor. Erek metin 2’ye bakıldığında ise “fındık” “faresi” kelimelerinde “f” sesinin benzeştiği ancak bunun dışında metnin daha çok düz yazıyı andırdığı, sessel özelliklerden çok anlamın verildiği görülmektedir.

Örnek 4

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Erek metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Erek metin 2 (2015, Ali Berktaş)
....Oh!"	"....Aman!"	"....Ah!"
But who is this creature with terrible claws	Ama kim bu yaratık, korkunç pençeli	Kim bu gelen korkunç yaratık, ne korkunç pençeleri
And terrible teeth in his terrible jaws?	Hem de korkunç dişli, korkunç çeneli?	Hii, açtı çenesini gözüktü korkunç dişleri.
He has knobbly knees and turned-out toes	Yumru yumru dizli, çapa tırnaklı yaban	Upuzun kıvrık tırnakları, eğri büğrü dizleri
And a poisonous wart at the end of his nose	Burnunun üstünde de zehirli bir çıban.	Burnunun ucunda koca bir sivilce, tabii o da zehirli.
His eyes are orange, his tongue is black;	Gözleri turuncu; diliyse siyah	Gözleri turuncu, sarkmış dışarı kapkara dili.
He has purple prickles all over his back	Sırtı mor dikenli boydan boya.	Tüm sırtını kaplamış mosmor dikenleri.

Kendi uydurduğu hayali kahraman Gruffalo'yu karşısında gören farenin Gruffalo'yu betimlediği bu dizeler ses benzeşmeleri ve ses tekrarları ve ünlem ifadeleri/nidalar ile bezelidir. Erek metin 1'de "yumru yumru dizli", "sırtı mor dikenli boydan boya" dizeleri ile "knobbly knees" ve "purple prickles" da görülen ses benzeşmeleri yaratılmaya çalışılmıştır. Ayrıca "yumru yumru" ve "boydan boya" ifadelerinde ikileme oluşturulmuş; metin dilde daha çok kayan, eğlenceli bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Benzer biçimde "çapa tırnaklı yaban" ve "çıban" kelimelerinde "a" sesinin duyulması, dizelerin okunmasını daha keyifli kılmaktadır.

Erek metin 2'de ise kelimelerin daha çok düz yazı şeklinde bir araya geldiği, daha çok kelime kullanıldığı saptanmıştır. "hii" ünlemiyle alt metindeki korku duygusu metne taşınmıştır. "Eğri büğrü dizleri", "kapkara dili," "mosmor dikenleri" ile ikilemeler ve ses tekrarları oluşturulmaya, kaynak metnin dilde akan kelimeleri erek dildeki kısıtlamalara rağmen erek metne taşınmaya çalışılmıştır. Buna göre, iki erek metin de sessel öğelere, kafiyeye, ses benzeşmelerine, kelime tekrarlarına, ikilemelere

başvurarak metni erek dile ve kültüre aktarmıştır. Ancak Erekin metin 1’de ses ve kelime tekrarları daha yoğun tutulmuş, Erekin metin 2’de “hii” ünleminin kullanımı kelimelerin dildeki akışına ket vurmıştır.

Örnek 5

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Erekin metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Erekin metin 2 (2015, Ali Berktaş)
<i>“I hear a hisss in the leaves ahead”</i>	<i>“Şu çalılıktaki tıslama ne ki?”</i>	Dedi, “Bir hışırtı duydum otların arasında.”
<i>“I hear a hoot in the trees ahead”</i>	<i>“Şu ağaçlardan gelen puhulama ne ki?”</i>	Dedi, “Bir kuş sesi duydum şu dalların arasında.”
<i>“I can hear foot on the path ahead.”</i>	<i>“Şu ileriden gelen ayak sesleri ne ki?”</i>	Dedi, “Ayak sesleri duydum şu karşımızdaki patikada”.

Yukarıdaki örnekte, Donaldson’un yansımali sözcükleri kullandığı görülmektedir. “Hiss”, Erekin metin 1’de “tıslama”, 2’de “hışırtı” olarak; “hoot” Erekin metin 1’de “puhulama”, 2’de “kuş sesi” olarak; “foot” ise iki erek metinde de “ayak sesi” olarak çevrilmiştir. Buna göre, Erekin metin 1’in “puhulama” ve “tıslama” ifadelerini tercih ederek kelimelerin sessel özelliklerini koruduğu iddia edilebilir. Hatta, Türkçede “puhulama” ifadesi olmasa da çevirmen risk alarak, “hoot” un okuyucuda yaratacağı sessel özellikleri Türkçeye taşımaya çalışarak yeni bir ifade oluşturmuştur.

Örnek 6

Kaynak metin (1999, Julia Donaldson)	Erekin metin 1 (2007, Yıldırım Türker)	Erekin metin 2 (2015, Ali Berktaş)
All was quiet in the deep wood.	Ormanın kuytusuz huzurlu ve sessizdi.	Karanlık ormanın içinde korku bitmiş, huzur geri gelmişti
The mouse found a nut and the nut was good.	Fare bir fındık buldu, fındık nefisti.	Bir fındık buldu minik fare, şunu bir indirsem dedi mideye
		Başladı kemirmeye, mmm,

Kitabın son sayfasında yer alan bu dizelerde kaynak metinde aa; Erekin metin 1'de aa, Erekin metin 2'de ise aba uyak düzeni kullanılmıştır. Kaynak metin on yedi, Erekin metin 1 onbir, Erekin metin 2 ise yirmi dört kelimedenden oluşmaktadır. Bu farkın nedeni, Erekin metin 2'ye kaynak metinde yer almayan ifadelerin eklemesidir. Örneğin, "koru bitmiş", "şunu bir indirsem dedi mideye" gibi ifadeler kaynak metinde yokken Erekin metin 2'de yer almıştır. Kaynak metinde "deep wood", "found", "good" kelimeleri ile "d" sesinin tekrarını duyulmakta, metin düzeyinden ziyade şiirsel bir okuma sağlamaktadır. Erekin metin 1'de "kuytusunu", "huzurlu", "buldu" kelimelerinde "u" sesinin tekrar ettiği görülmekte, metin şiire yaklaşmaktadır. Erekin metin 2'de ise "dedi", "mideye" ve "kemirmeye" kelimelerinde "e" sesi tekrar edilmiştir. Ancak Erekin metin 2'nin uzun olması, kelime sayısının fazla olması dilde şiir gibi akmasını engellemekte, metin şiirden çok düz yazı olarak okunmaktadır.

Ses tekrarları ve yazı tipinin incelenmesinde, Erekin metin 1'in kaynak metindeki yazı tipini koruduğu tespit edilmiştir. Uyak şemasına iki çeviride de dilsel ve kültürel kısıtlamalar çerçevesinde riayet edilmeye çalışılmıştır. Sessel özelliklerin, yansımaları sözcüklerin, dil oyunlarının erekin dilde yeniden yaratılması konusunda ise, Erekin metin 1'in çevirmeninin daha oyunbaz, daha dilde kayan bir metin oluşturduğu ve tutarlı bir tutum sergilediği iddia edilebilir.

5. Sonuç

Gruffalo'nun Türkçe'deki yolculuğunu aydınlatmayı amaçlayan çalışmada aynı eserin çeviri telif haklarının Popcore Yayınları'ndan İş Bankası Kültür Yayınları'na geçmesiyle Tostoraman'dan Yayazula'ya evirilen yolculuğu sesli öğelere odaklanılarak incelenmiştir. Bu amaçla, kaynak metin iki erekin metinle karşılaştırılarak betimleyici bir çalışma yapılmıştır. Çalışma yazarın çocuk kitaplarını şarkı olarak görüp istediği sesi yakalayana kadar yazıp silmesi göz önünde bulundurulduğunda, eserin ortaya çıkma amacı ile uyumludur. Hatta, eserin amacının iki erekin metinde korunup korunmadığı incelenmektedir. Bu açıdan eserin *skopos*'u erekin metinlerde aranmaktadır. Donaldson eserlerinde vezin, ritim, okunurluğa önem vermekte, çocukların eğlenmesini hedeflemektedir. Nitekim kitabın adının Gruffalo olması da yazarın kaplan (*tiger*) kelimesi ile kafiye yaratamamasından kaynaklanmıştır. Özetle, kitabın doğusunda ve yazımında esas unsur sesler olmuştur. Bu çalışmada, yazarın da önem verdiği sesli birimler incelenmiştir. Buna göre, sesli özelliklere dayanması itibarıyla eser adı, özel isimler, ses tekrarları, yazı tipi incelenmiştir.

Eser adının oluşturulması konusunda, incelenen iki çeviri de Donaldson'ın izinden gitmiş, Tostoraman ve Yayazula isimleri ismin içinde geçtiği dizinin önceki dizeye kafiyeli olması amacıyla oluşturulmuştur. Özel isimler ve özel isimlerin yazı

türünün korunmasına Erek metin 1 riayet etmiş, Erek metin 2 ise tamamen kalın harflerle yazılmış; hayvanlara hitap edilen yerlerde hayvanların ilk harfleri büyük yazılırken Erek metin 2’de bu özellik tutarlı bir biçimde korunmamıştır.

Kaynak metin ve iki erek metin karşılaştırılması sonucu iki çevirmenin de sessel özelliklere önem vererek uyaklı çeviri yaptığı ancak Yıldırım Türker’in çevirisinin kelimeleri daha kısa tutması ve metin içi ses benzeşmelerini çeviriye taşıması itibariyle kaynak metnin sessel özelliklerini erek metne daha özenli taşıdığı ortaya çıkmıştır. Erek metin 1’de ses benzeşmelerinin daha fazla olması, kelimelerin daha kısa seçilmesi, söz oyunlarının daha fazla olması dolayısıyla metnin daha keyifli, daha eğlenceli hale geldiği saptanmıştır. Hatta, Donaldson’ın kitaplarının amacının çocukların ses aracılığıyla eğlenmelerini sağlamak olduğundan yola çıkıldığında, Yayazula’nın kaynak metnin kaynak kültürdeki işlevini karşılamak yerine erek kültürde işlev kaybına uğradığı iddia edilebilir.

Yazı karakteri de metnin okunmasını etkileyen bir sessel özellik olarak incelenmiştir. Erek metin 1’in yazı karakterini koruduğu, Erek metin 2’nin ise kaynak metinden tamamen farklı, kalın (*bold*) yazı karakterleriyle oluşturulduğu saptanmıştır. Bu noktada, Oittinen ve arkadaşları (2018, s. 86), çizerin kullandığı yazı karakteri göz önünde bulundurulmadığında ya da eksik uygulandığında çevirinin sanatsal açıdan fakirleştiğini iddia etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Erek metin 2’de ortaya çıkan yazı karakterini korumama tercihinin yazı karakterinin sağlayacağı sesli okuma öğesini, yetişkinin entonasyonunu, çeviriden silerek çeviriyi sanatsal olarak fakirleştirdiği iddia edilebilir.

Bu çalışmada Pym’e göre çevirinin doğasına yönelik iyi içgörü sağlayan aktif yeniden çeviriler incelenmiştir (2014, s. 183) çünkü incelenen iki eserin basımlarının arasındaki süre sekiz yıldır. Lefevre ve Bassnett (1998) çeviriyi, kültürel etkileşim için en açık ve kapsamlı laboratuvar durumlarından biri olarak değerlendirir çünkü kaynak metin erek metin karşılaştırılması yalnızca çevirmenlerin hangi kısıtlamalar altında çalıştıklarını değil aynı zamanda bu kısıtlamaların ötesine geçmek için neler yaptıklarını ve stratejilerini ortaya koyacaktır (Lefevre ve Bassnett 1998, s. 6). Bu çalışmada da çevirmenlerin dilsel ve kültürel kısıtlamalar altında, sessel olarak zengin bir ürünü erek dilde de sessel olarak güçlü tutmaya çalışmak amacıyla başvurdukları yöntemler ve gerekçeleri açıklanmıştır. Hiç şüphe yok ki çeviri kararlarının farklılaşmasında asimetrik güç ilişkilerinin ağır basan tarafı olarak yayınevi, çevirmen ve editörün rolü de yadsınamaz. Dolayısıyla, yayınevlerinin oluşturmak istedikleri çocuk imgesinin de çeviri stratejilerinde rol oynadığı iddia edilebilir. Çalışma aynı zamanda Neydim’in (2020) 90’lı yıllardan sonra tüketim toplumunun çocuğu tüketimin hedef kitlesi haline getirdiği iddiasıyla örtüşmektedir. Zira, çocuklar *The Gruffalo* adlı eserin telif haklarının bir yayınevinden bir başka yayınevine devriyle birlikte çocuklar Gruffalo’yu hem Tostoraman hem Yayazula olarak tanımıştır. Eserler, farklı çevirmenler tarafından farklı çeviri stratejileri kullanılarak çevrilmiştir.

Bu çalışma, aynı metnin iki farklı çevirisine eleştirel yaklaşarak okurları çeviri üzerine düşünmeye davet etmektedir. Çalışma, çocuk yazını ve yeniden çeviri kavramlarını bir araya getirerek ve iki çevirmenin-yayınevinin farklı stratejilerini örnekler ışığında açığa çıkararak çeviribilim ve çocuk yazını literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir.

Kaynakça

- Aktaş, U. (2013, 26 Temmuz). Minik fare Tostoraman. <https://haritametoddefteri.wordpress.com/2013/07/26/minik-fare-tostoraman/>
- Bassnett, S. (1991). *Translation studies*. Methuen.
- Berk Albachten, Ö., & Tahir Gürçağlar, Ş. (Ed.). (2019). *Perspectives on retranslation: Ideology, paratexts, methods*. Routledge.
- Chandler, M. (2021, 21 Ocak). MCB holds online celebration as the Gruffalo racks up 105 translations. <https://www.thebookseller.com/news/mcb-celebrates-105-translations-gruffalo-1234197>
- Çeliktaban, D. (2016, 20 Nisan). Tostoraman Minik fare tehlikeli hayvanların hakkından geliyor. <https://hthayat.haberturk.com/anne-baba/cocuk-kitaplari/haber/1020159-tostoraman>
- Desmidt, I. (2009). Re(translation) revisited. *Meta*, 54(4), 669–683. <https://doi.org/10.7202/038898ar>
- Dinçkan, Y. (2017). Çocuk yazınında sesel öğelerin çevirisinin önemi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*. 23, 55-71.
- Donaldson, J. (1999). *The Gruffalo*. Macmillan Children's Books.
- Donaldson, J. (2004). *The Gruffalo's child*. Macmillan Children's Books.
- Donaldson, J. (2007). *Tostoraman*. (Y. Türker, Çev.). Macmillan & Popcore: Belçika.
- Donaldson, J. (2015). *Yayazula*. (A. Berktaş, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Donaldson, J. (2020). *Yayazula'nın çocuğu*. (A. Berktaş, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 7. Basım.
- Du Nour, M. (1995). Retranslation of children's books as evidence of changes of norms. *Target* 7(2), 327. 346. <https://doi.org/10.1075/target.7.2.08dun>
- Erten, A. (2011). *Çocuk yazını çevirisine yaklaşımlar*. Hacettepe Yayıncılık.
- Farenin fendi Tostoraman'ı Yendi, (2010, 24 Şubat). <http://www.birdolapkitap.com/2010/02/24/farenin-fendi-tostoramani-yendi/>
- Frank, H. (2007). *Cultural encounters in children's literature images of Australia in French Translation*. Routledge.
- Franklin-Wallis, O. (2020, 17 Aralık). How Julia Donaldson conquered the World, one rhyme at a time, <https://www.theguardian.com/news/2020/dec/17/julia-donaldson-conquered-world-one-rhyme-at-a-time-childrens-literature-gruffalo>

- Greenaway, H. (2012, 5 Ağustos). Dinnae go down the woods today because the beastie's back... and he's Scottish, <https://www.dailyrecord.co.uk/special-features/book-club/the-gruffalo-has-been-translated-into-43-languages-1221569>
- Kansu Yetkiner, N. (2010). Çocuk yazınındaki dilsel ve dil ötesi normlar bağlamında Felaket Henry serisinin Türkçeye çevirileri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(2), 55-77.
- Karadağ, A. (2018). Çeviri çocuk edebiyatı bağlamında asimetrik güç ilişkileri: yetişkin çevirmenler ve çocuk okurlar. S. Taş (Ed.), *Çeviribilimde Güncel Tartışmalardan Kavramsal Sorgulamalara* içinde (ss. 43-81). Hiper Yayın.
- Koskinen, K., & Paloposki, O. (2010). Retranslation. Y. Gambier & L. van Dorlaer (Ed.), *Handbook of translation studies* içinde (Vol. 1, ss. 294–298). John Benjamins.
- Lathey, G. (2016). *Translating children's literature*. Routledge.
- Lefevre, A., & Bassnett, S. (1998). Where are we in translation studies? S. Bassnett (Ed.), *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation* içinde (ss. 1-11). Cromwell.
- Meara, P. (2016). Texts as vocabulary networks. H. Chodkiewicz, P. Steinbrich & M. Krzeminska-Adamek (Ed.), *Working with Text and Around Text in Foreign Language Environments, Second Language Learning and Teaching* içinde (ss. 193- 205). Springer.
- Neydim, N. (2020). Çocuk edebiyatı klasiklerinde çeviri yaklaşımları: Uyarlama, yeniden yazma, kültürel müdahale. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 19, 851-858. <https://doi.org/10.29000/rumelide.752864>.
- Nord, C. (2003). Proper names in translation for children Alice in wonderland as a case in point. *Meta*, 48(1-2), 182-196. <https://doi.org/10.7202/006966ar>
- O'Sullivan, E. (2003). Narratology meets translation studies, or, the voice of the translator children's literature. *Meta*, 48(1-2), 197-207. <https://doi.org/10.7202/006967ar>
- O'Sullivan, E. (2005). *Comparative children's literature*. (A. Bell, Çev.) Routledge.
- O'Sullivan, E. (2013). Children's literature and translation studies. C. Millan C. & F. Bartrina. (Ed.), *The Routledge Handbook of Translation Studies* içinde (ss.451-463). Multilingual Matters Ltd.
- Oittinen, R. (2000). *Translating for children*. Garland Publishing.
- Oittinen, R. (2003). Where the wild things are: Translating picture books. *Meta*, 48 (1-2), 128–141. <https://doi.org/10.7202/006962ar>
- Oittinen, R., Ketola A., & Gravini, M. (2018). *Translating. Picture books revoicing the verbal, the visual and the aural for a child audience*. Routledge.
- Pym, A. (2014). *Method in translation history*. Routledge.
- Saylağ, T. (2008, 9 Temmuz). Popcore yayınlarını ısrarla kitapçınızdan isteyiniz! Salom.
- Shavit, Z. (1986). *Poetics of children's literature*. The University of Georgia Press.
- Şen, A. (2007, 13 Ekim). Hayat bilgisi P. Mağden. <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayca-sen/hayat-bilgisi-p-magden-867585/>

Van Coillie, J., & McMartin, J. (2020). *Children's literature in translation texts and contexts*. Leuven University Press.

Venuti, L. (2004). Retranslations: the creation of value. K. M. Faull (Ed.), *Bucknell Review Özel sayı 47(1)* (ss. 25–38). Bucknell University Press.

Zülal, A. (2016, 17 Mayıs) Fare küçük ama kendisini koruyabilir.